

Schoeler, Gregor. *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*. çev. Güllü Yıldız. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2022, 224 Sayfa, ISBN 9786257447164

 Peyman Ünügür Tekin^{ak}

Özet

Gregor Schoeler'in İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet adlı eseri, erken dönem İslam yazılı kültürünün oluşumunu farklı boyutlarıyla inceleyen bir çalışmadır. Kitapta Schoeler, yazılı metinlerin ortaya çıkış sürecini “tedvin” ve “tasnif” kavramları çerçevesinde değerlendirerek, tedvin dönemi ve tasnifin başlarında ortaya çıkan yazını “ders edebiyatı” olarak tanımlar. Bu yönüyle, erken dönemdeki yazılı metinlerin varlığını reddeden Goldziher ile onları sistematik kitaplar olarak gören Sezgin arasında orta bir konumda yer alır. Kur'an'ın yazıya geçirilmesini erken kitaplaşmanın başlangıcı olarak kabul eden yazar, hadis rivayetlerinin otantikliğine dair mutedil bir tutum sergiler. Schoeler'e göre, erken dönem yazılı ürünler genellikle eğitim amaçlı notlar halinde iken, 3./9. asırdan itibaren Sibeveyhi'nin kitabıyla birlikte sistematik kitap yazımı başlamıştır. Hadis alanında sistematik kitap üretimine geçiş ise ona göre biraz daha yavaş olmuştur. Türkçe'ye özenli bir çeviriyle kazandırılan bu eser, yazarın görüşlerinin Türkiye akademisinde daha geniş çevrelere ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hadis literatürü, Oryantalizm, Schoeler, Ders Edebiyatı.

Abstract

Gregor Schoeler's Writing and Transmission in the Early Period of Islam is a comprehensive study that explores the formation of written culture in early Islam from multiple perspectives. In this work, Schoeler examines the emergence of written texts through the conceptual framework of tadwīn (compilation) and taṣnīf (systematization), characterizing the literature produced during these early phases as “instructional literature”. With this approach, he situates his position between Goldziher, who denied the existence of early written texts, and Sezgin, who regarded them as fully developed, systematic works. Schoeler views the transcription of the Qur'an as the initial phase of book production and adopts a moderate stance regarding the authenticity of hadith transmission. According to him, early written materials were primarily lecture notes, and truly systematic book writing began only in the 3rd/9th century with the work of Sibawayh. In the field of hadith, however, this transition occurred more gradually. Carefully translated into Turkish, this work contributes to the wider dissemination of Schoeler's views within Turkish academia.

Keywords: Hadith, Hadith Literature, Orientalism, Schoeler, Instructional Literature

^aDr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Hadis Anabilim Dalı/ Asst. Prof., Ankara Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Hadith, Ankara, Türkiye

*Sorumlu Yazar/ Corresponding Author
İletişim/Contact:

peyman.unugur@gmail.com

Geliş Tarihi/ Date Received: 25/06/2025

Kabul Tarihi/Date Accepted: 25/09/2025

Yayın Tarihi/ Date Published: 30/09/2025

Atrif/Cite: Ünügür Tekin, Peyman. ‘Schoeler, Gregor. İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet. Çev. Güllü Yıldız. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2022, 224 Sayfa, ISBN 9786257447164’. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/2 (Eylül 2025), 96-102.

Web:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuifd>

mailto: ilafdergi@kastamonu.edu.tr

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial No Derivatives 4.0 International License.

Giriş

Türkiye'deki akademik çevrelerde son dönemde tanınırlığı artan Batılı araştırmacılardan Schoeler'in Türkçe'ye çevrilen bu ilk kitabı, erken dönem Arap-İslam yazınının başlangıcına dair incelemelerinden oluşmaktadır. Kitabın aslı *Ecrire et transmettre dans les débuts de l'Islam* adıyla Fransızca kaleme alınmıştır.¹ Yedi bölümden oluşan kitap, 2009'da İngilizce'ye çevrilirken yazarı tarafından gözden geçirilmiş ve bir bölüm daha eklenerek *The Genesis of literature in Islam From the Aural to the Read* adıyla yayımlanmıştır.² İngilizce çeviri incelendiğinde daha ziyade Câhiz (ö. 255/869) ve İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) eserleri üzerinden 9. asırda kitap yazımına ve edebiyat-patronaj ilişkisine değinilen bu bölümün, son bölümden çıkarılarak ufak eklemelerle yeni bir bölüm haline getirildiği anlaşılmaktadır.

Yazarın bu kitabın ana tezini ortaya koyduğu bir makalesi daha öncesinde iki farklı araştırmacı tarafından çevrilmiştir.³ Ayrıca Schoeler'in hadis sahasındaki görüşlerinin incelendiği bir yüksek lisans tezi yapılmış ve sonrasında bu tez kitap olarak da basılmıştır.⁴ Doğrudan Schoeler'in yaklaşımının merkeze alındığı bir makalede Dilek Tekin, Kur'an'ın tarihlendirilmesinde esas alınan rivayetlerden "İkra rivayetine" dair Schoeler'in bakış açısını ortaya koymaktadır. Tekin'e göre rivayetleri değerlendirmede isnad-metin analizini kullanan Schoeler oryantalistler arasında son derece mutavassıt bir çizgide yer almaktadır.⁵ Müelifimizin diğer Batılı araştırmacılar içerisinde nerede durduğunu anlamaya yardımcı olan bir diğer çalışma ise Fatma Kızıl'ın oryantalistlerin hadis çalışmalarını başlangıcından günümüze inceleme konusu yaptığı makalesidir. Makalede Schoeler'in Herald Motzki ile paralel geliştirdikleri isnad-metin analizi yöntemiyle hadislerin oldukça erken dönemlere tarihlendirilebileceği görüşüne sahip olduğu; bu yaklaşımıyla rivayetlerin müşterek ravi tarafından uydurulduğunu, rivayetlerdeki farklılaşmaların her zaman kasti tahriflerin ürünü olduğunu ve bu sebeple hadis rivayetlerinin erken dönemlere tarihlenemeyeceğini savunan hâkim paradigmadan ayrıldığı vurgulanmaktadır.⁶

Schoeler kitapta İslam'ın ortaya çıkışından sonraki süreçte yavaş yavaş teşekkül eden İslami disiplinlerin ilk tasnif eserlerinin ne zaman telif edildiğini tarihlendirmeye çalışmaktadır.

¹ Gregor Schoeler, *Ecrire et transmettre dans les débuts de l'Islam* (Paris: Presses Universitaires de France), 2002.

² Gregor Schoeler, *The Genesis of literature in Islam From the Aural to the Read*. çev. Shawkat M. Toorawa (Edinburgh: Edinburgh University Press), 2009.

³ Gregor Schoeler, "İslam'ın İlk Döneminde Bilimlerin Sözlü veya Yazılı Rivayeti Sorunu", çev. Nimetullah Akın. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/2 (2007), 171-96; Gregor Schoeler, "Erken Dönem İslâm'da Bilimlerin Yazılı ve Sözlü Rivayeti Meselesi", çev. Bekir Ezer, *Hadis Tetkikleri Dergisi* 6/2 (2008), 131-156; Bunun dışında Türkçe'ye çevrilen makaleleri: Gregor Schoeler, "Sözlü Tora ve Hadis: Rivâyet, Yazım Yasağı, Redaksiyon". çev. Hüseyin Akgün. *Hadis Tetkikleri Dergisi* 6/1 (2008), 135-173; Gregor "Schoeler, "Mûsâ b. Ukbe'nin Kitâbü'l-Meğâzi'si ile İlgili Yeni Bulgular", çev. Hüseyin Akgün, *İSTEM* 11/22 (2013), 11-21.

⁴ Selim Çelik'in 2021 yılında tamamladığı tezi, *Alman Oryantalist Gregor Schoeler'in Hadis Hakkındaki Görüşlerinin Analizi* adıyla basılmıştır.

⁵ Dilek Tekin, "Oryantalistlerin İkra Rivayetinin Tarihine Dair İddiaları: Gregor Schoeler Özeline Bir İnceleme", *Akademik Siyer Dergisi* 10 (Haziran 2024), 1-20.

⁶ Fatma Kızıl, "Oryantalistlerin Akademik Hadis Araştırmaları: Ana Eğilimler, Yerleşik Kabuller ve Temel İddialar", *Hadis ve Siyer Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2019), 155-245 ; Yine Yılmaz'ın çalışmasında da Schoeler'in konuyla ilgili görüşlerine yer verilmiştir: Rahile Yılmaz Kızılkaya, *Çağdaş Hadis Tartışmaları ve Muvatta*, İstanbul: İFAV, 2020.

İlk musannefatın ne zaman ortaya çıktığı, öteden beri Batılı araştırmacıların tartıştığı bir meseledir. Dolayısıyla yazar kendi görüşlerini temellendirmeye geçmeden önce girişte meselenin tarihsel arka planının tasvirine girişir. Bu bağlamda kaçınılmaz olarak değindiği isim Goldziher'dir. O erken döneme tarihlenebilecek birtakım yazılı materyalin bulunduğunu kabul etmekle birlikte 9. asırdan önce sistematik bir yazım faaliyetinden söz edilemeyeceğini savunur. Schoeler'in bu yaklaşıma itirazı daha kitabın başında belirir: Ona göre Goldziher, yazım faaliyetlerinin iki aşamasını oluşturan tedvin ve tasnifi tamamen göz ardı etmiştir ve onun bu "ilk yaklaşımının geçerliliğini kaybettiği kabul edilmelidir."⁷ Nitekim Goldziher'in görüşünün 1960'lı yıllara kadar hâkim kanaati temsil ettiğini belirten yazar, bu noktadan itibaren bir kırılmanın yaşandığını düşünmektedir. Söz konusu kırılma temelde iki çalışmanın yayımlanmasının ardından gerçekleşir. Bunlar Nabia Abbott'un *Studies in Arabic Papyri*'si ile Fuat Sezgin'in *Geschichte des arabischen Schrifttums* adlı eseridir. Batıdaki hâkim yaklaşımın aksine her iki yazar da temelde 8. asırdan itibaren Müslümanlar tarafından kapsamlı bir literatür oluşturulduğunu savunurlar. Her ne kadar Schoeler bu eserlerin telifinden sonra İslam üzerine Batı'da yapılan önceki çalışmaların bizzat Batılı araştırmacılar tarafından tartışmaya açıldığını ve argümanların yeniden inşa edilmek zorunda kaldığını düşünse de mezkûr çalışmaların oryantalist algıdaki etki düzeyi tartışmalıdır. Örneğin Hansu, Motzki'ye atıfla Goldziher ve Schacht'ın görüşlerinin 1970'ten sonraki Batılı çalışmalarda daha da geliştirilerek "ispatlanmış bir hakikat gibi" kabul gördüğünü; Sezgin'in tezinin ise birkaç kişi haricinde "kasıtlı bir ilgisizlikle" karşılandığını ifade eder.⁸ Dolayısıyla Sezgin ve Abbott'un çalışmalarının oryantalist paradigma üzerinde kayda değer bir etkisi olduğunu düşünmemektedir. Schoeler'in bu iyimser sayılabilecek yaklaşımının 1960'ların hemen sonrası için olmasa da Batı'da hadislerin erken döneme tarihlendirildiği isnad-metin analizi yöntemiyle yapılan çalışmaların sayısının arttığı günümüz⁹ için daha geçerli olduğu kanaatimizce söylenebilir.

Batı'da, bilhassa Sezgin'in çalışmasının etkisiyle erken dönem İslami eserlerin ortaya çıkışıyla ilgili yaklaşımda ciddi bir değişiklik olduğunu düşünen Schoeler'in, Sezgin'in tezini olduğu gibi kabul ettiği ise söylenemez. O Sezgin'in 8. asır gibi erken bir tarihte Müslümanlarca usulüne uygun kitapların telif edildiği, bu dönemde telif edilen ve günümüze ulaşmayan eserlerin 9 ve 10. asırdaki derlemelerden istifadeyle birebir inşa edilebileceği görüşlerine katılmamaktadır. Schoeler, Goldziher'den farklı olarak 8. asırda kayda değer bir telifatın söz konusu olduğunu kabul etmekle birlikte bu telifatın Sezgin'in iddia ettiği gibi son hali müellif tarafından verilmiş, sistematik birer kitap olduğunu düşünmemektedir. Esasında Schoeler'in kitabını bu iddia üzerine inşa ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Schoeler'e göre Sezgin'in en temel iddiası kabul edilebilecek 8. asırdaki yazılı materyalin sonraki asırlardaki telifatın kaynaklarını teşkil ettiği dolayısıyla daha geç eserlerin sözlü

⁷ Burada tasnif ile kastedilen, tasnifin erken dönemleridir. Gregor Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, çev. Güllü Yıldız (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2022), 14-15,19.

⁸ Hüseyin Hansu, "Fuat Sezgin'in Modern Dönem Hadis Tartışmalarına Katkısı: Yazılı Rivayet Teorisi ve Etkileri", *Hadis ve Siyer Araştırmaları* 5/1 (2019), 70, 77-78.

⁹ Kızıl, "Oryantalistlerin Akademik Hadis Araştırmaları", 179.

rivayetten değil önceki eserlerden beslendiği iddiası Schoeler'e göre yapılan bazı çalışmalarla zayıflatılmıştır. Bu doğrultuda onun örnek verdiği çalışmalardan biri Sadun M. Al-Samuk'un İbn İshâk'ın *Kitâbü'l-Megâzî*'sini merkeze alan çalışmasıdır. Al-Samuk bu çalışmasında İbn İshâk'ın kaynaklık ettiği İbn Hişâm ve et-Taberî gibi daha geç dönem eserlerdeki İbn İshâk rivayetlerini karşılaştırmış, ciddi uyumsuzluklar tespit etmiştir.¹⁰ Başka çalışmalardan da benzer sonuçlar alındığını ifade eden Schoeler'e göre "araştırmacılar, ilgili metinler arasında öyle farklılıklar ortaya koydular ki Sezgin'in, bu metinlerin, kitaplardan kelimesi kelimesine kopyalandığı fikrinin yanıltıcı olduğunu kabul etmek gerekti."¹¹ Burada Schoeler'in karşı çıktığı şey biraz muğlak kalmaktadır. İlk bakışta onun da Goldziher gibi erken dönemdeki yazılı telifatın varlığını kabul etmediği gibi bir anlam çıkabilir veya daha geç dönem eserlerinin şifahi rivayete dayanılarak telif edildiği görüşünü benimsediği düşünülebilir. Dolayısıyla buradaki ifadeleri, Schoeler'in 8. asırda kayda değer bir telifatın varlığını kabul ettiği akılda tutularak değerlendirilmelidir. Erken dönemdeki İslami literatür konusunda Goldziher ve Sezgin arası bir yerde konumlanan Schoeler'e göre bunlar usulüne uygun telif edilmiş, tam anlamıyla kitap denebilecek çalışmalar değildir. O, bu konuda Alois Sprenger'in hafızayı destekleyici mahiyetteki not defterleriyle neşredilmiş kitapların farklı kategorilerde değerlendirilmesine dair görüşünün, güçlü bir alternatif olduğunu düşünmektedir.¹² Ancak bu alternatifi biraz daha geliştiren yazarımız 8. asırdaki telifatın, eğitimde kullanılmak üzere yazılmış hafızayı destekleyici mahiyetteki notlardan çok daha sistematik "ders edebiyatı" içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini savunur.

Schoeler ders edebiyatı meselesini ayrıntılı şekilde ele almaya geçmeden önce Kur'an'ın yazıya geçiriliş sürecini inceler. Kur'an'ın Arap edebiyatının ilk gerçek kitabı olduğu tezini kabul eden Schoeler, onun resmî bir düzenlemesinin Hz. Osman zamanında, Zeyd b. Sâbit öncülüğünde Hafsa nüshası esas alınarak oluşturulduğunu kabul etmekte bir beis görmez.¹³ Yazarın bu konulardaki rivayetlerin birbirleriyle örtüşmesini ikna edici bulduğu ve bunları tarihî bir veri olarak kullanmakta sakınca görmediği anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımı onun hadis rivayetlerinin güvenilirliği konusundaki¹⁴ bahsi geçen mutavassıt tavrının bir yansımasıdır. Bununla birlikte Kur'an'ın kitaplaşma sürecinin tamamen bir uzlaşma içerisinde gerçekleşmediğini savunan Schoeler, bir kısım kurrânın buna karşı çıktığını ifade eder. Ona göre bunun sebebi, Kur'an'ı hafızalarından okuyan/nakleden ve zaman zaman da Kur'an metni

¹⁰ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 20.

¹¹ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 19.

¹² Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 14-22.

¹³ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 61-62.

¹⁴ Buradaki güvenilirliğin ya da Batılı araştırmacıların daha ziyade tercih ettiği haliyle otantikliğin, hadis usulündeki sahihliğe karşılık gelmediği akılda tutulmalıdır. Hadis rivayetlerine muhtemel bir dinî kaynak olarak yaklaşmayan Batılı araştırmacıların, bu rivayetlerin dinî bakımdan sahih olup olmadıklarına dair bir gündemleri -doğal olarak- yoktur. Onlar meseleye hadis rivayetlerine tarihi birer veri olarak güvenilip güvenilemeyeceği, eğer güvenilecekse hangi şartlar altında bunun mümkün olabileceği cihetinden yaklaşmaktadır. Otantik ile ne kastettiğine dair Schoeler'in açıklaması için bk. Gregor Schoeler, *The Biography of Muḥammad Nature and Authenticity*, çev. Uwe Vagelpohl, ed. James E. Montgomery (New York-Londra: Routledge, 2011). 1-2.

üzerinde birtakım tasarruflarda bulunmakta sakınca görmeyen kurrânın, resmî tek bir Kur'an metninin bu inisiyatiflerini ellerinden alacağını düşünmeleridir.¹⁵ Schoeler erken dönemdeki bu tasarrufların kapsamının oldukça geniş olduğunu düşünmektedir. Öyle ki ona göre "[Hz.] Osman öncesi dönemde bazı okuyucular, kitab'ın yalnızca anlamını muhafaza eden rivayetleri (rivaye bil-ma'na) yeterli sayıyordu. Bu anlayışla, örneğin bazı terimleri eş anlamlılarıyla değiştirmeyi veya vahyin kelimelerinin sırasını değiştirmeyi meşru görüyorlardı."¹⁶ Erken dönemde kurrânın birtakım tasarruflarda bulunduğu dair veriler olsa da kitapta kurrânın resmi mushafa karşı çıkmasının, bu nüshanın Kur'an metni üzerindeki keyfi tasarruflara engel olmasıyla ilişkilendirilmesi kanaatimizce ikna edici dayanaktan yoksun şekilde sunulmaktadır.

Schoeler'e göre Kur'an'ın bir kitap olarak teşekkülünden sonraki süreçte İslami ilimlerin ortaya çıkışı hicri 7. asrın sonu 8. asrın başında, öncelikli olarak Medine'de gerçekleşir. Bu konuyu ele aldığı 3. bölümde verdiği bilgilerden anlaşılıyor ki o siyer, hadis ve tefsir disiplinlerini İslami ilimlerin öncüsü olarak görmekte ve bunların birbirine eşzamanlı ortaya çıktığını düşünmektedir. Mezkûr disiplinlerin öncü isimleri olarak tarih ve hadis sahasında Urve b. ez-Zübeyr'i (ö. 94/712), tefsir sahasında Mücâhid b. Cebr'i (ö. 104/722) ve hadis sahasında Urve'nin seçkin talebesi olarak tanımladığı İbn Şihâb ez-Zührî'yi (ö. 124/742) zikreder.¹⁷ Ancak Schoeler'e göre bu dönemde İslami disiplinlerin ortaya çıkması, bu alanlarda yazılmış, nihai şekli verilerek insanların istifadesine sunulmuş kitapların da telif edildiği anlamına gelmez. Öncülük yapan mezkûr isimlerin ve başka diğerlerinin telifatı daha ziyade hususi notlar ve eğitim için hazırlanmış taslaklardan ibarettir. Hususi notlar ve eğitim materyalinden başka başka bu dönemde bir de sarayın emri ile ve sadece onun kullanımı için hazırlanan resmî derlemelerin varlığından bahsetmektedir.¹⁸ Schoeler'in hicri 7. asrın sonu ile 8. asrın başındaki yazım faaliyetleri ile ilgili çizdiği bu tablo, Müslüman bilginlerin klasik kabulündeki kitabet ve tedvin ile paralellik arz etmektedir. Onu klasik çizgiden ayıran görüşü daha ziyade tasnif ile alakalı olandır.

Alimler, yazılı materyalin daha sistematik şekilde düzenlenmeye başlandığı süreç ve sonrasını tasnif dönemi olarak adlandırırlar. Tasnifin kabaca hicri 2. asrın ortalarında (m. 8. asır) başladığı kabul edilir. Genellikle günümüze de ulaşması hasebiyle Mâmer b. Râşid'in (ö. 153/770) *Câmî*'i ve Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) *Muvatta'* ilk akla gelen eserlerdendir. Sezgin'in teziyle birlikte 8. asırda telif edilen bu kitapların, 9. asır ve sonrasında yazılan eserlere doğrudan kaynaklık ettiği, dolayısıyla fasılasız yazılı bir aktarımın söz konusu olduğu görüşü, bilhassa Müslüman akademik çevrelerde oldukça rağbet görmüştür. Buna karşın Schoeler, hicri 3./miladi 9. asırlara gelindiğinde dahi Müslüman alimlerin çalışmalarını nihai bir forma kavuşturmadıklarını savunmaktadır. Bu derlemeler daha ziyade eğitim esnasında kullanılmak üzere oluşturulmuş taslaklardan ibarettir. Nihai forma kavuşmadığı için hala kısmî de olsa

¹⁵ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 63-64.

¹⁶ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 64.

¹⁷ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 77, 84, 88.

¹⁸ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 91.

değişikliklere açık olan bu çalışmalar ancak “ders edebiyatı” olarak nitelendirilebilir.¹⁹ Dolayısıyla Schoeler, Sezgin'in erken dönem eserlerinin kendilerinden istifadeyle telif edilen ardıllarından derlenmek suretiyle eksiksiz şekilde inşa edilebileceği tezine katılmamaktadır.

Yazarımıza göre İslami ilimler alanında telif edilen ilk kitap Sıbeveyhî'ye (ö. 180/798) ait olan dil bilgisi kitabıdır. Bu kitabın özelliklerinden bahsederken esasında usulüne uygun bir kitapla neyi kastettiği daha net bir şekilde anlaşılır. Ona göre Sıbeveyhî'nin kitabı bir talebe ya da talebenin talebesi tarafından değil bizzat yazarı tarafından telif edilmiş; diğer tasnif eserlerin çoğuna göre çok daha sistematik bir yapıdadır. Onun eğitim için hazırlanmış bir taslak değil de doğrudan okuyucuya yönelik yazılmış bir kitap olduğunun daha açık göstergeleri olarak Sıbeveyhî'nin bölüm ya da paragraf başlarında kullandığı “i'lem enne” ifadesine ve kitaptaki iç atıflara dikkat çeker.²⁰ Schoeler'e göre 3./9. asırdan itibaren Sıbeveyhî'nin kitabının izinden giden ve doğrudan bir okur kitlesi için hazırlanan/son hali verilen kitapların sayısı artmaya başlamıştır. Ancak hadis disiplinde bu gelişmenin seyri daha yavaştır.²¹ Müslim'in (ö. 261/875) *Sahîh*'ini bir mukaddimeye sahip olması nedeniyle bunun istisnası olarak zikretmektedir.

Schoeler'in bu kitabına dair yapılabilecek en özlü değerlendirme, 8. asırda başlayan tasnif literatürünü ilk aşamalarında bir “ders edebiyatı” olarak nitelendirmesi bakımından yazarımızın, onların varlığını neredeyse yok sayan Goldziher ile onları erken dönemden itibaren sistematik birer kitap olarak tasavvur eden Sezgin'in yaklaşımları arasında, onlara alternatif orta bir noktada durduğudur. Kitabın içeriğiyle ilgili bu hususlara ilaveten başarılı çeviri hakkında da birkaç söz söylemek gerekir. Son derece akıcı bir dille Türkçe'ye kazandırılan eserdeki bilhassa ıstılahların Türkçe'ye isabetli şekilde aktarılışında çevirmenin İlahiyatçı kimliğinin etkisi hissedilmektedir. Türkiye'deki ilahiyat çalışmalarında görüşlerine çokça atıf yapılan Schoeler'in Türkçe'ye kazandırılan ilk kitabı olması hasebiyle önem arz eden bu çeviri, yazarın görüşlerinin daha geniş kitlelerce tanınmasına olanak sağlayacaktır.

Hakem/Peer-review: Çift Taraflı Kör/Double Blind.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

İntihal/Plagiarism: Bu makale özel bir yazılımla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir./This article has been scanned special software. No plagiarism detected.

Yazar Katkıları/Author Contributions: Peyman Ünügür Tekin (%100)

¹⁹ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 138-141.

²⁰ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 149-150.

²¹ Schoeler, *İslam'ın İlk Dönemlerinde Yazı ve Rivayet*, 174-176.

Finansman/Funding: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır./The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir./The author(s) has no conflict of interest to declare.

ORCID

Peyman Ünügür Tekin, [0000-0001-6572-8770](https://orcid.org/0000-0001-6572-8770)

Kaynakça

- Çelik, Selim. *Alman Oryantalist Gregor Schoeler'in Hadis Hakkındaki Görüşlerinin Analizi*. İstanbul: Ravza Akademi, 2023.
- Hansu, Hüseyin. "Fuat Sezgin'in Modern Dönem Hadis Tartışmalarına Katkısı: Yazılı Rivayet Teorisi ve Etkileri". *Hadis ve Siyer Araştırmaları* 5/1 (2019), 67-89.
- Kızıl, Fatma. "Oryantalistlerin Akademik Hadis Araştırmaları: Ana Eğilimler, Yerleşik Kabuller ve Temel İddialar". *Hadis ve Siyer Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2019), 155-245.
- Kızılkaya Yılmaz, Rahile. *Çağdaş Hadis Tartışmaları ve Muvatta'*. İstanbul: İFAV, 2020.
- Schoeler, Gregor. *Ecrire et transmettre dans les débuts de l'Islam*. Paris: Presses Universitaires de France, 2002.
- Schoeler, Gregor. "Erken Dönem İslâm'da Bilimlerin Yazılı ve Sözlü Rivâyeti Meselesi". çev. Bekir Ezer. *Hadis Tetkikleri Dergisi* 6/2 (2008), 131-156.
- Schoeler, Gregor. "İslam'ın İlk Döneminde Bilimlerin Sözlü veya Yazılı Rivayeti Sorunu". çev. Nimetullah Akın. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/2 (2007), 171-96. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_00000000950
- Schoeler, Gregor. "Mûsâ b. Ukbe'nin Kitâbü'l-Megâzî'si ile İlgili Yeni Bulgular". çev. Hüseyin Akgün. *İSTEM* 11/22 (2013), 11-21.
- Schoeler, Gregor. "Sözlü Tora ve Hadis: Rivâyet, Yazım Yasağı, Redaksiyon". çev. Hüseyin Akgün. *Hadis Tetkikleri Dergisi* 6/1 (2008), 135-173.
- Schoeler, Gregor. *The Biography of Muḥammad Nature and Authenticity*. çev. Uwe Vagelpohl. ed. James E. Montgomery. New York- Londra: Routledge, 2011.
- Schoeler, Gregor. *The Genesis of literature in Islam From the Aural to the Read*. çev. Shawkat M. Toorawa. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009.
- Tekin, Dilek. "Oryantalistlerin İkra Rivayetinin Tarihine Dair İddiaları: Gregor Schoeler Özelinde Bir İnceleme". *Akademik Siyer Dergisi* 10 (Haziran 2024), 1-20. <https://doi.org/10.47169/samer.1476415>